

Борис ГУМЕНЮК,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління
та міжнародних відносин Національного
педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова,
Надзвичайний і Повноважний Посол

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

Анотація. У статті проаналізовано вплив російсько-української війни на регіональні та глобальні процеси. Наголошено, що це шанс остаточно визволити національну свідомість від рудиментів сталінської адміністративно-політичної системи екстрадянської імперії, викоринити антидержавницькі (насамперед проросійські) політичні сили. Саме в цих умовах постає перспектива самоствердження української ідентичності на міжнародній арені як політично монолітного державного утворення з євроатлантичними цінностями на основі наукоємного, високотехнологічного потенціалу.

Продемонстровано фундаментальний вплив російсько-української війни на систему міжнародних відносин, її безпековий, економічний, торговельний складники, переформатування світового православ'я.

Ключові слова: війна росії проти України, ідентичність, НАТО, архітектура європейської безпеки.

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України спричинила потужний опір українського народу. Ідеться насамперед не просто про знищення зовнішнього ворога, який зазіхає на нашу територію, а про боротьбу світоглядів – московського імперсько-реакційного та київського загальноцивілізаційного, гуманістично-демократичного.

Для України це війна за остаточно визволення національної свідомості від рудиментів сталінської адміністративно-політичної системи колишньої радянської імперії, куди нашу державу силоміць було вмонтовано 1922 року. Для нас це боротьба не тільки за знищення ворожої орди

та витурення її за межі країни, а й за внутрішні процеси – безповоротне викорінення діяльності антидержавницьких (найперше проросійських) політичних сил, проведення тотальної «дерусифікації», а відтак самоствердження на міжнародній арені як політично монолітного державного утворення із незаперечними євросоюзними та євроатлантичними цінностями на основі розвитку наукоємного, високотехнологічного національного потенціалу.

Після доби Богдана Хмельницького і періоду УНР 1918–1922 років це третя й завершальна спроба увійти до світового співтовариства таким його суб'єктом, який уже викликає щирю повагу – за нездоланну волю українців до перемоги, за їхнє реальне національне визволення від багатівікових поневолювачів.

Важливо зазначити, що ми долучаємося до нового світоустрою не з порожніми руками, а з вагомими українськими дарами. Серед них, зокрема, наш внесок у формування нової європейської, а загалом і глобальної системи безпеки. Закордонні «експерти» давали Збройним силам України не більш як три боездатні години в повітрі та 21 день на суходолі, проте наші війська своїм професіоналізмом та силою духу спростували всі ці прогнози й дали потужний поштовх розвитку Північноатлантичного оборонного альянсу і його найближчих сателітів. Героїчний, ефективний спротив України «другій армії світу» наче розбудив Європу від сну, у якому марилося, що зі злом можливо домовитися, що від нього можна відкупитися поблажливим ставленням, удаваною повагою. Україна кров'ю та життям своїх захисників довела, що після Другої світової війни нічого не змінилося, а зло, варварство, дикунство можна викоринити тільки радикально – фізично, а не словесно.

Можливо, раніше частина шведської та фінської громад і мріяли, щоб їхні країни вступили до НАТО, проте більшість влаштовувала політика нейтралітету. Україна зробила неоціненний дарунок цим дружнім державам – активізувала громадську думку, підштовхнула політичних лідерів Стокгольма та Гельсінкі до ухвалення стратегічно важливого рішення: за прискороною процедурою приєднатися до НАТО.

Зрештою, після Другої світової війни Європа ще ніколи не була такою об'єднаною, як тепер, коли її згуртував поки що лише кандидат до її клубу – український народ, який прийняв удар варварської навали, щоб укотре захистити не тільки себе, а й увесь континент.

Сучасні реалії – це не конституційна норма прямої дії, а низка складних різнобічних політичних сил та інтересів, і сприймати їх потрібно в поліфонічному, нерідко суперечливому розвитку. Однак, безперечно, на вістрі цього сучасного геополітичного перформансу стоїть Україна. Саме вона є тим рушієм, що форматуює нині підвалини нового світового порядку першої половини XXI століття.

Розгляньмо детальніше найвагоміші ознаки нового світоустрою. Насамперед це безпековий складник, наявність якого, його ефективність (або неефективність) завжди була і є головною передумовою того, як розвиватиметься історичний процес. Матиме він стабільне, прогнозоване майбутнє чи йому будуть властиві системні кризи того чи іншого масштабу з найнепередбачуванішими наслідками?

Нинішня криза європейської системи безпеки через повномасштабну агресію РФ проти України – це ще й унікальна можливість для творців цієї системи зрозуміти всі її недоліки та взяти їх до уваги, щоб під час реформування в майбутньому уникнути старих помилок, адже оновлена система безпеки має стати надійним захистом гарантованого, стабільного існування країн Європейського континенту.

Яких же помилок припустилися лідери країн НАТО і провідні європейські політики, котрі так послабили безпекову ситуацію на континенті, що, по суті, призвели до нової повномасштабної війни?

Дослідження цих помилок потребує глибокого міждисциплінарного аналізу, позаяк на їхню появу вплинули й об'єктивні, й штучні чинники. Якщо сукупно узагальнити, то можна чітко окреслити одну базову хибу – європейська ліберально-демократична довірливість до історично невиліковної кремлівської підступності. Політика «закритих очей», яка дещо скидається на Мюнхенську угоду 1938 року, потурання брутальному порушникові норм міжнародного права з огляду на відомі події в Молдові, Грузії, а згодом і в Україні (початок збройної агресії 2014 року і млява реакція ЄС та НАТО) – усе це призвело до того, що росія увірувала у власну безкарність і можливість вдаватися до дій, які не корелюють ані з міжнародними угодами, підписантом яких вона є, ані навіть зі здоровим глуздом. Адже масштаби руйнувань, яких вона завдає і Україні, і собі, потребують аналізу не тільки науково-політологічного, а й медико-психологічного.

Слід віддати належне сучасним творцям європейської системи безпеки. Вони визнали свої прорахунки та доволі швидко й ефективно заходилися працювати над їхнім усуненням. Створення потужної антимосковської коаліції, правильне трактування реальних «слів та вчинків кремля» – це ті нові вагомні чинники, які оновлену систему безпеки роблять справді невразливою перед потенційними загрозами. У центрі цієї системи – Україна з її високопрофесійними, ефективними та дієвими Збройними силами.

26 квітня 2022 року було закладено основи нової міжнародної коаліції на підтримку України. Цього дня на базі Військово-Повітряних сил США в німецькому місті Рамштайні зустрілися голови та представники оборонних відомств понад 40 країн. У своїй промові Міністр оборони Сполучених Штатів Америки Ллойд Остін назвав цю зустріч історичною [1].

У Рамштайні, зокрема, обговорювали, як координувати дії для надання військової допомоги Україні на безпосередні потреби тепер і в майбутньому. Зустріч, за словами Остіна, започаткувала роботу Контактної групи з оборони України, до складу якої увійшли не лише країни-члени НАТО, а й Австралія, Ізраїль, Південна Корея та Японія. Ця група координуватиме зусилля країн-партнерів на щомісячних зустрічах, щоб закрити нагальні потреби ЗСУ.

Формально господарем та організатором цієї зустрічі були Сполучені Штати Америки, однак вибір німецького міста як локації її проведення не був випадковим. Багато оглядачів не лише в Німеччині, а й поза її межами звернули увагу на те, що це мало б посилити вже й так значний міжнародний тиск на ФРН, щоб переконати її уряд дозволити постачання важких озброєнь Україні. І це сталося. Керівництво Берліна змінило свою позицію.

На зустрічі 26 квітня Міністерка оборони Федеративної Республіки Німеччина Крістіне Ламбрехт поширила письмову заяву, згідно з якою німецький уряд погодився передати Україні 50 самохідних установок «Гепард». Вона також підтвердила намір уряду Німеччини фінансувати так зване кругове постачання: країни Східної Європи відправлятимуть в Україну військову техніку радянського зразка зі своїх запасів, а ФРН зобов'язується компенсувати це озброєння власним коштом.

Крім того, Бундесвер погодився на своїй території навчати українських військовиків, як поводитися із західними зразками техніки, зокрема не лише з «Гепардами», а й, наприклад, із самохідними гаубицями PzH 2000, які постачають в Україну Нідерланди.

Зустріч у Рамштайні свідчить про те, що наші союзники під керівництвом США інвестуватимуть не просто в опір чи боротьбу, а в перемогу, тобто в результат. Міністр оборони України Олексій Резніков за підсумками цих переговорів зазначив: «Відбулися тектонічні зрушення на рівні філософії [...] Перехід на західні калібри і техніку – це стратегічне рішення, яке нарешті прийнято. Зокрема, ми вже отримуємо артилерію калібру 155 мм» [2].

Ще одним базовим складником оновленої системи європейської та глобальної безпеки стане новий рівень відносин між Україною і НАТО, що виник у гарячі дні березня – квітня 2022 року, коли амбітний план московських очільників захопити Україну за три доби зазнав поразки і Збройні сили України довели, що вони – грізна армія, яку жоден ворог не здатен перемогти. Уважаю, що «НАТО без України – це недоНАТО» [3].

Згідно з оцінкою військового експерта Андрія Загороднюка, який посилається на відповідні документальні джерела НАТО, будь-які військові дії потрібно розглядати як «боротьбу військових спроможностей двох сторін». Для визначення поняття «військова спроможність» НАТО використовує

формулу, що складається з п'яти компонентів: 1) доктрина (тобто правила ведення бойових дій); 2) організація роботи підрозділів; 3) особовий склад і його підготовка; 4) керівний склад та його навчання; 5) озброєння і військова техніка (зокрема, запаси), а також необхідна інфраструктура. Донині експерти вважали, що російська військова спроможність переважає за двома ознаками: озброєнням та чисельністю особового складу. І тут трапилося те, чого західні експерти не передбачали: брак переваги в озброєнні Україна компенсувала іншими складниками своєї спроможності, а саме: кращими організацією, командуванням, підготовкою та мотивацією особового складу. «І тому наші закордонні колеги, – зауважує А. Загороднюк, – побачили нову реальність, в якій армія України, чий військовий бюджет в 11–12 разів був менший за російський, може перемагати» [4].

Тема НАТО у війні росії проти України має ще один вимір – дипломатичний. Він укотре розкриває блюзнірство та підступність зовнішньополітичного курсу кремля, який не грає за жодними «правилами», а діє лише в межах власних загарбницьких неоімперських інтересів.

У цьому контексті важливо наголосити на історичній правді: НАТО ніколи офіційно не обіцяло рф не просуватися на схід. Жодного міжнародно-правового документа, підписаного НАТО і рф, на цю тему немає. Це все домисли, які навмисно перекручували кремлівські керманічі, щоб насамперед увести в оману власний електорат і налякати його наближенням натівських гармат до самісіньких кордонів росії, а відтак розпочати під цим приводом повномасштабну збройну агресію проти України, яка офіційно проголосила курс на євроатлантичну інтеграцію.

Наприкінці холодної війни, у лютому 1990 року, держсекретар США Джеймс Бейкер і єдиний в історії президент СРСР Михайло Горбачов провели перемовини щодо майбутнього НАТО. Джеймс Бейкер висловив тоді гіпотетичну ремарку, яка була доволі спекулятивною. Він запитав у Горбачова: «Як щодо того, аби ви віддали нам вашу частину Німеччини, нато-мість Захід погоджується, що НАТО не просуватиметься ні на дюйм на схід?». Чимало історичних джерел підтверджують цю розмову, але важливо зрозуміти, що це була гіпотетична пропозиція. Офіційної угоди за підсумками цих перемовин не було підписано. Після повернення до США держсекретар зустрівся із президентом Джорджем Бушем-старшим, щоб обговорити це питання. Однак така ідея останньому не сподобалася. Ба більше, не було потреби цього пропонувати, бо рф тоді не вимагала не розширювати НАТО. Джордж Буш-старший уважав, що НАТО досягнуло значного успіху, коли зробило внесок у стабільність Європи, і має право взяти Східну Німеччину під свій контроль [5]. Зокрема, тут варто згадати Договір про ліквідацію ракет середнього радіуса дії, розміщених на Європейському континенті, який було підписано в грудні 1987 року між США і СРСР.

9 листопада 1989 року впав Берлінський мур, який був символом конфронтації між Сходом і Заходом. У липні 1990 року М. Горбачов від імені СРСР офіційно погодився, аби ФРН після об'єднання з Німецькою Демократичною Республікою залишилася в НАТО. У листопаді 1990 року на Паризькому саміті Ради з безпеки та співробітництва в Європі було підписано Договір про звичайні види озброєнь та збройні сили в Європі. А Римська декларація НАТО 1991 року підсумувала військово-політичні завдання Альянсу доби холодної війни та визначила його мету в історичній перспективі. У грудні 1991 року для налагодження діалогу з новими незалежними державами (зокрема, з рф) було створено Раду Північноатлантичного партнерства (РПАП) [6].

Отже, наратив про обіцянку НАТО не розширюватися є абсолютно спекулятивним, адже після зустрічі Джеймса Бейкера і президента США Джорджа Буша-старшого держсекретар написав офіційний лист до росії, у якому зазначив, що його слова були гіпотетичними і викликали плутанину [5].

Проте, як відомо, рф має власний погляд на історію й по-своєму трактує очевидні історичні факти. Щоби виправдати свою неоімперську агресивну політику, вона вдається до будь-яких дій, зокрема й погроз. У грудні 2021 року, напередодні військового вторгнення в Україну, до якого росіяни ретельно готувалися, мзс рф опублікувало і поширило два проекти угод, адресовані Вашингтону і Брюсселю, які, по суті, були справжнім шантажем. За формою подання і змістом документи були безпрецедентними як із погляду міжнародного права, так і зі стандартних протокольних норм ведення міждержавних переговорів. В основі цих «угод» – вимога росії, щоб війська НАТО повернулися туди, де вони перебували до 1997 року. Тобто рф вимагала заборонити «старим членам НАТО» (країнам, які були його учасниками до 1997 року) розміщувати війська та озброєння на території «нових членів» – Албанії, Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, Хорватії, Чехії і Чорногорії (які вступили до Альянсу протягом 1999–2020 років) [7].

Однак механізм співпраці рф і НАТО регулює «Основоположний акт», який було підписано 27 травня 1997 року. Згідно з цим документом, рф отримала лише право голосу в розв'язанні питань європейської та глобальної безпеки, а не право вето щодо дій НАТО [6]. Проте після підписання цього акту Борис Єльцин помилково (чи свідомо) публічно заявляв на численних пресконференціях, що «право вето росія отримала». Американські дипломати миттєво відреагували на ці недоречності: сконтактувавши з міністром закордонних справ рф, вони запитали, чому їхній президент каже неправду. У відповідь керівник зовнішньополітичного відомства росії сказав: «Ви знаєте Єльцина, ви знаєте, що ми не можемо його контролювати» [5].

У рф ніхто й ніколи не міг контролювати того, хто сидить «на троні», а надто це неможливо із сучасним «тронаступником». Однак до добра це не доводило. Хоча – з якого боку дивитися. Якщо однією зі «скрепів» сучасної військової доктрини росії було недопустити розширення НАТО «ні на дюйм», то своїми недолугими діями вона досягнула абсолютно протилежного результату. З'явилося 2600 км нового кордону між країнами НАТО та рф, а це істотна невідповідність між цифрою та абстрактним «ні на дюйм».

Ідеться про Швецію та Фінляндію, які після Другої світової війни дотримувалися політики нейтралітету і неприєднання до військових блоків. Однак ця нейтральність мала свою специфіку. Шведи брали доволі активну участь і в миротворчих місіях ООН, наприклад, у Конго, і в операціях НАТО в Афганістані. І Швеція, і Фінляндія ще більше «звзузили» свій нейтралітет, коли в 90-х роках минулого століття приєдналися до програми НАТО «Партнерство заради миру», а також коли вступили до ЄС, а відтак стали учасницями спільної європейської політики безпеки та оборони. 2009 року скандинавські країни створили Північноєвропейське оборонне співробітництво (Nordic Defence Cooperation; NORDEFCO). Обидві країни почали брати активну участь у спільних навчаннях, підписали кілька договорів і меморандумів. Як зазначають у статті «Шлях Фінляндії та Швеції до НАТО» Пер Ерік Соллі, провідний військовий радник Норвезького інституту міжнародних відносин, і Ойстейн Солванг, науковий співробітник цього закладу, підрозділи військово-повітряних сил Фінляндії, Норвегії та Швеції регулярно проводять спільні навчання. Роки широкої співпраці та бойової підготовки призвели до того, що шведські та фінські збройні сили досягнули високого рівня тактичної взаємосумісності з іншими країнами-членами НАТО [8].

Водночас Швеція і Фінляндія офіційно позиціонували себе як нейтральні держави.

Система безпеки Європи кардинально змінилася після 24 лютого 2022 року. Повномасштабна агресія рф проти України змусила учасників Північноєвропейського оборонного співробітництва по-новому його сприймати та розуміти. Російське брутальне вторгнення в Україну довело, що статус партнера з розширеними можливостями (Enhanced Opportunities Partner (EOP)), який має Україна, Швеція і Фінляндія, є недостатнім чинником стримування військової агресії з боку потенційного ворога. Ця війна в центрі Європи неабияк форсувала зміну громадської думки у Швеції і Фінляндії, а політичні лідери обох країн ухвалили відповідні рішення щодо якнайшвидшого вступу до НАТО [9]. Ба більше, у Швеції навіть відхилили ідею проведення референдуму щодо членства в НАТО. Зокрема, прем'єр-міністерка цього північноєвропейського королівства Магдалена Андерссон зазначила:

«Я не думаю, що це те питання, яке потрібно виносити на референдум. Доступ до інформації щодо національної безпеки є обмеженим, тому такі важливі факти не можна оприлюднювати» [10]. Результати опитування громадської думки, які опублікували відповідні соціологічні служби, доводять: більшість населення Швеції підтримує вступ до НАТО.

Зі свого боку, Брюссель також зацікавлений у членстві Швеції і Фінляндії (сухопутний кордон якої з рф має довжину 1300 км) в НАТО. Унаслідок розширення Північноатлантичного альянсу 99% берегової лінії Балтійського моря опиниться під його контролем, а це істотно послабить позиції росії в регіоні. Історично реакція кремля на такі зміни в системі безпекової конфігурації на півночі Європи була миттєвою і, як завжди, загрозливою, проте нині вона вже нікого не цікавить. Заступник голови радбезу рф Дмитро Медведєв заявив, що в разі вступу Швеції і Фінляндії до НАТО «про жодний без'ядерний статус Балтики вже не йтиметься» [11]. Інакше кажучи, укотре кремль пригрозив посиленою мілітаризацією регіону, зокрема розміщенням у Калінінградській області ядерної зброї. Однак цьому шантажу вже ніхто не потурає: керівництво НАТО прийняло цей виклик і почало «розмовляти» з рф тією мовою, яку запропонувала остання. Вступ Швеції до НАТО означатиме також перехід під контроль Альянсу території острова Готланд, звідки можна вести оборону більшої частини Балтійського моря, а також країн Балтії. Отже, в разі можливого зіткнення з рф НАТО отримає суттєвий актив.

Тож є всі підстави стверджувати, що героїчне протистояння України агресивному, повномасштабному вторгненню рф породило нове феноменальне явище в європейській системі безпеки – Збройні сили України, тоді як сама Українська держава стала символом мужності й нескореності, гарантом захисту споконвічних європейських цінностей. Оновлену післявоєнну систему європейської безпеки тепер неможливо уявити без багатосторонньої участі в ній України як базового її елемента. Усе це в разі посилює наші шанси і на євроінтеграційне просування, кінцева мета якого – стати повноправним членом ЄС, і на тісну взаємодію з НАТО.

Вагомим наслідком нового післявоєнного світоустрою стануть очікувані трансформації у світовому економічному середовищі, зокрема в його енергетичному секторі, з огляду на санкції, накладені на країну-агресора. Їх спричинить зміна парадигми постачання енергоносіїв на ринки країн-членів ЄС, пошук альтернативних джерел і зростання масштабів видобутку та продажу нафти з країн Близького і Середнього Сходу, збільшення постачання скрапленого газу зі США до Європи.

Санкції проти рф за її вторгнення в Україну почали вводити відразу після так званого референдуму в Автономній Республіці Крим (а насправді – її протиправної анексії), однак їх не можна назвати дієвими. Їхня неефективність

стала одним із чинників, що спонукали росію до ескалації своїх неоімперських діянь. Натомість санкції, які США, ЄС та їхні союзники запровадили після 24 лютого, уже відчутно вдарили по економіці агресора, і впродовж наступних років їхній нищівний вплив лише посилюватиметься. Найболючішим для рф стало блокування валютних активів, які вона мала за кордоном. За різними оцінками, це приблизно половина її золотовалютних запасів – майже 300 млрд дол. Не менш дієвими виявились і так звані вторинні санкції Вашингтона, під які можуть потрапити компанії будь-якої країни, якщо вони спробують допомогти рф обійти санкційні обмеження та заборони.

Згідно з оцінками українських експертів, від експорту енергоносіїв рф досі отримує майже мільярд доларів щодня. А через зростання цін на них може цьогоріч заробити навіть більше, ніж торік. Попри обмеження, росія у квітні збільшила постачання нафти танкерами до Європи до 1,6 млн барелів на добу, порівняно до 1,3 млн у березні. ЄС обіцяє, що зможе відмовитися від російської нафти до кінця цього року, від газу – до 2024. За словами головного економіста Міжнародного валютного фонду П'єра-Олів'є Гурінші, західні санкції, спрямовані проти експорту енергоносіїв з рф, можуть зумовити падіння обсягу виробництва в росії на 17% до 2023 року. Це означає, що в неї залишиться лише кілька торгових партнерів, що, по суті, призведе до закриття російської економіки та її переходу в режим автаркії. Та навіть наявні обмеження вже істотно впливають на російську нафтову галузь, бо компанії рф мають проблеми з доставкою нафти: обмеження в портах, перестрашування вантажів, складнощі з валютними розрахунками тощо.

Окрім паливно-енергетичного комплексу, санкції західних партнерів України суттєво вдарили й по інших галузях промисловості країни-агресора, що є складниками її бюджету, а саме – авіаційній, автомобільній, хімічній, металургійній, сільськогосподарському виробництву, військово-промислового комплексу тощо.

Після вторгнення рф в Україну провідні автомобільні брендові компанії – «Фольксваген», «Дженерал Моторс», «Харлей-Девідсон», «Ягуар», «Ленд Ровер», «БМВ» – перестали постачати запчастини, що фактично обнулило доходи від цієї статті експорту. Через санкційний тиск і нестачу деталей автовиробники почали виготовляти моделі 20–30-річної давнини. Зокрема, припинення постачання систем керування двигуном Bosch, що регулюють потужність та рівень викидів, унеможливило випуск автомобілів екологічного класу «Євро-0» [12].

Щодо авіаційної галузі росії, тут також слід очікувати глибокі рецесію і занепад. Захід закрив небо для російських літаків і заборонив продавати, постачати або передавати рф будь-які лайнери чи запчастини до них; лізингові компанії відкликають свої літаки. Проте російські авіакомпанії

орендовані літаки не повертають – вони скоротили маршрути й літають лише всередині країни. Отже, в довгостроковій перспективі наслідки від запровадження санкцій будуть руйнівними для росії: усунення зі світових ланцюжків виробництва, ізоляція і технологічне відставання призведуть до поступової її деградації. Наразі спостерігаємо короткотерміновий їхній вплив: багато росіян втрачає роботу, закриваються підприємства, зменшується попит на всіх спеціалістів, суттєво зростають ціни на товари широкого вжитку й традиційні послуги. МВФ називає перспективи рф «похмурими» і прогнозує скорочення ВВП країни на 8,5% 2022 року і на 2,3% – 2023-го. Це значно більше, ніж було 1998 року, коли росія оголосила дефолт [13].

У статті «Війна в Україні стане історичним переломом» відомий німецький дипломат Крістоф Гойсген зауважує: «Військове вторгнення Росії в Україну знаменує переломний момент в історії. Воно призвело до перегортання сторінки, яку було написано наприкінці холодної війни, коли країни Заходу намагались інтегрувати Росію в міжнародно визнаний правовий порядок. Проте Росія за президентства Путіна перетворилася в країну-парію [...] Багато країн підтримують лідерську політику США у протистоянні путінській агресії, проте деякі з них роблять це неохоче. Вони сприймають цей конфлікт як повернення до часів холодної війни, коли потрібно було обирати одну зі сторін. Те, що відбувається сьогодні, вони уявляють як протиборство двох геополітичних систем, а не фундаментальне принципове питання. Це абсолютно неправильно. Агресію Росії слід розглядати не як початок нової холодної війни, а просто як те, чим вона власне є: найгірший акт агресії в Європі після завершення Другої світової війни і грубе порушення міжнародного порядку» [14].

Російське воєнне вторгнення завдало нищівного удару ще одній традиційній «скрепі», на якій ґрунтується весь неоімперський фундаменталізм та рашизм. І в галузях безпеки, економіки, міжнародної торгівлі, і в духовній царині своїми зухвало злочинними діями рф досягнула цілковито протилежного ефекту від того, до якого прагнула. Зокрема, так звана спецоперація, а насправді – повномасштабна війна рф проти України – пришвидшила розпад міжнародної структури РПЦ, а відтак її ваги, впливу й авторитету у світовому православ'ї. Уже в перші дні «спецоперації» українські єпархії одна за одною почали припиняти поминання московського патріарха, який, на їхню думку, є винним у тому, що відбувається. Географія «непоминання» охопила всю Україну. На переважно російськомовному Сході України від московського патріарха відреклися Сумська та Вознесенська єпархії, на переважно українськомовному Заході – Луцька, Володимир-Волинська, Львівська, Мукачівська, Тернопільська, Чернівецька, у Центральній Україні – Білоцерківська, Вінницька, Шепетівська. Почаївська лавра на Волині – віковий оплот «русского міра» – також перестала його поминати. 20 березня до ПЦУ

перейшов цілий монастир УПЦ МП – Новоафонський, що у Львові. Процес відречення від РПЦ охопив не тільки Україну. 17 березня митрополит Віленський і Литовський Інокентій (Васильєв) заявив, що «рішуче засуджує» війну рф проти України, і визнав «незбіг поглядів» своєї пастви з путінським патріархом. Схожі заяви зробили митрополит Ризький та всієї Латвії Олександр (Кудряшов) і митрополит РПЦ в Естонії Євгеній (Решетніков). 19 березня 2022 року предстоятель Польської православної церкви митрополит Сава закликав московського патріарха звернутися до «російської армії», наївно сподіваючись, що ця армія «прислухається до сили духовного авторитету патріарха». У відповідь на цей заклик братської помісної церкви рф заблокувала її сайт на своїй території. Таких фактів можна навести чимало. Авторитетні священнослужителі переходять із московського до Константинопольського патріархату, як-от священник Вадим Карпенко з берлінського собору Воскресіння та шестеро священників Свято-Микільської парафії в Амстердамі [15]. Недолугими були спроби РПЦ отримати статус «Третього Риму» у кращі для неї часи, а нині, в умовах, коли «Каїн убиває Авеля», а церква дає на це свої згоду і благословення, остаточно дискредитували її, призивши до цілковитого переформатування світового православ'я.

Отже, національно-визвольна війна України проти агресора, який має на меті не просто захопити нову територію, а провести тотальну «деукраїнізацію», тобто знищити людські, матеріальні, духовно-культурні цінності – усе те, що є сутністю України як суб'єкта міжнародних відносин, є безпрецедентним виявом новітнього геополітичного канібалізму, який, здавалося б, уже ніколи не мав би повторитися після всіх тих жахів, які пережив світ, зокрема Європа, після Першої і Другої світових війн. Згідно із законом протидії силі, слід очікувати глобальних трансформаційних змін усієї системи міжнародних відносин – насамперед безпеки, світової економіки, міжнародної торгівлі, військово-технічної глобальної і регіональної співпраці, створення нового міжнародного клімату загалом. Неодмінною, принципово важливою учасницею всіх цих процесів є і буде Україна. Адже чи не найголовнішим наслідком повномасштабного вторгнення росії в Україну (якого, звичайно, рф не очікувала) стало стрімке зростання авторитету нашої держави, довіри до неї як до надійного, сильного, прогнозованого партнера. 9 травня 2022 року президент США підписав закон про лендліз, котрий став вагомим доказом, що світ вірить у нашу перемогу й відродження, у те, що ми будемо міцною ланкою в системі глобальної безпеки, яка реально зможе захистити світ від катастрофи.

1. *Клімкін П.* Війна з Росією: п'ять важливих висновків після Рамштайна // ZN,UA. 3 травня 2022.

URL: <https://zn.ua/ukr/international/vijna-z-rosijeju-pjat-vazhlivikh-visnovkiv-pislja-ramshtajna.html>

2. Міністр оборони України Резніков Олексій / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. 27 квітня 2022.

URL: <https://m.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/304076641905421>

3. Гуменюк Б. Що нам перешкоджає негайно стати членом НАТО? // Голос України. 7 квітня 2022. URL: <http://www.golos.com.ua/article/358360>
4. Загороднюк А. Історичний злам в Рамштайні. Як Захід повірив у перемогу України у війні з Росією // Українська правда. 27 квітня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/27/7342462>
5. Марі Еліз Саротт. НАТО не обіцяло Росії не просуватися на схід. Як володимир путін перекручує факти, щоб виправдати війни. Грунтовний екскурс в історію // Forbes. 7 квітня 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/nato-ne-obitsyalo-rosii-ne-prosuvatisya-na-skhid-yak-volodimir-putin-perekruchue-istoriyu-shchob-vipravdati-viyni-gruntovniy-ekskurs-v-istoriyu-07042022-5340>
6. Мартинов А. Північноатлантичний альянс // Енциклопедія історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Pivnichno_Atlantychnyj
7. Задубінний А. Болгарія та Румунія відповіли на вимоги Росії «повернутися до конфігурації станом на 1997 рік» // АРМІЯІНФОРМ. 25 січня 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/25/bolgariya-ta-rumuniya-vidpovily-na-vymogy-rosiyi-povernutysya-do-konfiguracziyi-stantom-na-1997-rik>
8. Solli, P.E., Solvang, Ø. (2022). 'Finland and Sweden's Path Towards NATO', *RUSI*, 13 April [online]. Available at: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/finland-and-swedens-path-towards-nato> [in English].
9. Statista Research Department (2022). *Survey on perception of NATO membership in Sweden 2014–2022* [online]. Available at: <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/> [in English].
10. 'Swedish PM rejects referendum on possible NATO membership' (2022). *Reuters*, 28 April [online]. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/swedish-pm-rejects-referendum-possible-nato-membership-2022-04-28/> [in English].
11. Дмитрий Медведев // Telegram. 14 квітня 2022. URL: https://t.me/medvedev_telegram/45
12. Децик О. Пакетний вплив на економіку. Чи здатні санкції спинити Росію? // LB.ua. 30 квітня 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/30/515180_paketniy_vpliv_ekonomiku_chi.html
13. Гордійчук Д. П'ять головних прогнозів для світу і один – для Росії: головне зі звіту МВФ про наслідки війни // Економічна правда. 20 квітня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/20/686009>
14. Heusgen, C. (2022). 'The War in Ukraine Will Be a Historic Turning Point', *Foreign Affairs*, 12 May [online]. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-05-12/war-ukraine-will-be-historic-turning-point> [in English].
15. Солдатов А. Исход. «Спецоперация» в Украине ускорила распад международной структуры РПЦ // Новая газета. 27 марта 2022. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2022/03/27/iskhod>

Borys HUMENIUK,
*Doctor of History, Full Professor,
Head of the Department of Public Management
and International Relations of the National Pedagogical Drahomanov University,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary*

RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE AND ITS IMPACT ON REGIONAL AND GLOBAL PROCESSES

Abstract. The article analyses the impact of the russian-Ukrainian war on regional and global processes. The emphasis is placed on Ukraine's ongoing national liberation war as an opportunity for the final liberation of national consciousness from the vestiges of the Stalinist administrative-political system of the ex-Soviet empire, and the eradication of anti-state (primarily pro-russian) political forces. There is a chance for self-affirmation of Ukrainian identity in the international arena as a politically monolithic state entity with Euro-Atlantic values based on science-intensive and high-tech potential.

The study reveals that the russian-Ukrainian war demonstrated the flaws of the European security system, the miscalculations of the leaders of NATO countries, leading European politicians, and the weakening of the security situation on the continent. The author states that the creators of the European security system recognised the mistakes they had made and quickly started working on eliminating previous miscalculations. The foundation of the new international coalition in support of Ukraine was laid by the meeting in Ramstein on 26 April 2022, which showed the determination of allies to invest in the result – the victory of Ukraine.

The author highlights the new quality of relations between Ukraine and NATO, which emerged in March–April 2022 as a basic component of the newly created system of European and global security.

Moreover, the article demonstrates the fundamental impact of the russian-Ukrainian war on the system of international relations, its security, economic, and trade components, as well as the reformatting of world Orthodoxy amid the discrediting of the russian orthodox church.

In general, the security architecture in Europe has radically changed since 24 February 2022. The russian invasion of Ukraine has caused a serious impact on the new perception and new understanding of the Northern European defence community by its members. The post-war, remodelled European security system can no longer be imagined without Ukraine's multilateral participation in it as a basic element of this system.

Keywords: national liberation war, identity, NATO, the architecture of European security